

Burgerschaftsplan HBM

Burgerschap op de HBM

Geschreven door Stefan J. H. Boschma (2020)

Dit stuk heeft tot doel het burgerschapsonderwijs op de HBM te omschrijven. In dit stuk zal aangegeven worden: wat burgerschap is volgens de HBM, wat de visie is van de school, welke doelen door de school gesteld worden en hoe deze doelen behaald worden. Het behalen van de doelen zal uitgesplitst worden per leerjaar, met uitzondering van de zaken die overstijgend georganiseerd worden.

Waar gaat burgerschap over.

Burgerschap gaat over: (Eidhof, Gelinck, & Hesselink, 2019)

1. Onderwerpen die een spanning kennen tussen individuele en collectieve belangen of waarden, of tussen verschillende collectieve waarden. Dit zijn problemen waar wij afhankelijk van elkaar zijn. (maatschappelijke problemen)
2. De manier waarop we deze spanningen oplossen of eruit komen.
3. Het toerusten van leerlingen met kennis, vaardigheden en houdingen, die ze in staat stellen om zelfstandig te handelen ten aanzien van deze problemen.

Visie op Burgerschap

De HBM heeft in haar missie en visie staan dat we een school zijn voor iedereen, een school waar voor iedereen begrip en respect is. Belangrijk hierbij is dat leerlingen de ruimte krijgen om zichzelf te ontwikkelen. In de ontwikkeling van de leerlingen zijn de docenten ondersteunend.

Op de HBM hebben wij de missie dat iedere leerling zich kan ontwikkelen tot een autonoom individu die zich kan verhouden tot de wereld om hem heen, en daar dus ook succesvol kan zijn. Dit betekent dat wij aan de ene kant de leerlingen stimuleren om hun eigen mening te vormen en dus autonoom te zijn en kritisch te kijken naar de wereld om hen heen. Bij het kritisch zijn hoort echter wel dat leerlingen feiten kunnen scheiden van onwaarheden. Aan de andere kant bereiden wij leerlingen voor op een wereld waar plek hoort te zijn voor iedereen en mensen rekening met elkaar dienen te houden. Dit houdt in dat je je dus af en toe moet aanpassen aan de wereld om je heen en discipline nodig hebt.

Dit lijkt een tegenstrijdigheid, maar is dit niet, omdat leerlingen aan de ene kant ruimte krijgen om zichzelf te zijn, hun verantwoordelijkheid pakken en de ruimte geven aan anderen om zichzelf te kunnen zijn.

Burgerschapdoelen

Nationale consensusdoelen

Ten eerste conformeert de HBM zich aan de nationale consensusdoelen zoals die gesteld zijn in de (aanstaande) wet op het burgerschapsonderwijs. (Eidhof, Gelinck, & Hesselink, 2019)

- 1 *Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - a *het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens; en*
 - b *het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving.**
- 2 *Het bevoegd gezag draagt zorg voor een cultuur waarin alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen in hun uitingen handelen in overeenstemming met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met deze waarden.*

Deze doelen zijn beide genummerd en zijn doel 1 en 2.

School specifieke doelen

Voortkomende uit de visie van de school zijn de volgende doelen vastgesteld:

3. Het onderwijs bevordert het vormen van een eigen mening op basis van persoonlijke normen en waarden. De leerling kan zich op deze wijze zelfstandig verhouden tot maatschappelijke problemen die in de maatschappij spelen.
4. Het onderwijs op de HBM is erop gericht dat leerlingen om leren gaan met een samenleving waarin informatie altijd voor handen is. De leerlingen worden weerbaar gemaakt tegen de negatieve kanten van deze informatie zoals: beïnvloeding, nepnieuws en complottheorieën. Leerlingen wordt dus geleerd mediawijs gedrag te vertonen.
5. Het onderwijs bevordert een schoolcultuur waarbij respect en ruimte is voor minderheden en waarbij discriminatie op basis van bijvoorbeeld afkomst, geslacht, seksuele geaardheid en religie sterk wordt ontmoedigd. Het vergroten van begrip is hier van groot belang.
6. Het onderwijs op de HBM is erop gericht dat leerlingen in staat zijn te kijken naar hun eigen rol en hierop kunnen reflecteren.
7. Het onderwijs op de HBM is erop gericht dat leerlingen in staat zijn zich zelf aan te passen aan de geldende normen en waarden in een samenleving of organisatie. Dit is erop gericht dat leerlingen in staat zijn rekening te houden met anderen, zich aan regels en wetten te houden en rekening houden met de gevoelens van anderen.
8. Het onderwijs op de HBM is erop gericht dat leerlingen in de maatschappij een gelijkwaardige startpositie hebben. Ongeacht afkomst of sociaal economische achtergrond.

Persoonlijke doelen

Leerlingen hebben de mogelijkheid om zelf meer onderzoek te doen binnen het gebied burgerschap. Zowel in het vak Maatschappijleer, tijdens projectdagen burgerschap, het PWS en de LOB lessen, kunnen leerlingen werken aan doelen die zij zelf invullen.

Praktische invulling

In het team

Binnen het team bestaat consensus over de missie en de visie van de school waaruit de burgerschapsdoelen voortkomen. De schoolleiding draagt er zorg voor dat de burgerschapsdoelen bekend zijn bij het personeel en door een ieder worden uitgevoerd. Hierbij is het van belang aan te geven dat dit stuk een levend stuk is en dus ook meebeweegt met de invulling die het team en de school aan het begrip burgerschap geven.

School

In onze school heeft doelstelling 8 een bijzondere plek. Dit omdat wij een huiswerkvrije school zijn om zo leerlingen op school te begeleiden. Dit is een oplossing om leerlingen te ondersteunen waarbij dat vanuit huis niet altijd mogelijk is. (Heijden, 2019) Daarnaast verplichten we leerlingen de eerste 10 minuten van elke vakles te lezen (op LO na). Dit is heeft tot doel de woordenschat van leerlingen te vergroten. Lezen is hiervoor één van de belangrijkste tools. (Murray & Willms, 2007)

Het bespreken van maatschappelijke onderwerpen en actualiteiten is iets wat in alle vakken terug komt. Alle vakgroepen stellen zichzelf tot doel om maatschappelijke problemen in de les te bespreken en te analyseren.

Ook heeft het vak ondernemen op de HBM hier een bijzondere rol. Ondernemen is een vak dat leerlingen een voorsprong wil geven in de maatschappij. Dit is echter een keuzevak, omdat niet alle leerlingen behoefte hebben aan deze richting. Op de HBM wordt de klas die dit volgt de 'Businessmavo' genoemd. Na vier jaar businessmavo is het de bedoeling dat de leerlingen in plaats van een bijbaantje een eigen bedrijf hebben opgestart. Bovendien kan iedere leerling het 'Business Certificat' verdienen waarmee je op het MBO laat zien dat je over de nieuwste ICT-vaardigheden beschikt. Dat geeft de leerling meteen een voorsprong en maakt de overstap naar het mbo gemakkelijker en succesvoller.

Een ander keuzevak dat speciale aandacht verdient, is de sportklas van de HBM. Leerlingen kunnen hiermee op school extra sporten en uiteindelijk examen doen in het vak LO2. Ouders die thuis niet de mogelijkheid hebben om hun kind te laten sporten, sturen soms hun kinderen naar deze klas omdat zij zo toch voldoende beweging krijgen en het plezier van het sporten aanleren. Zo kunnen ook leerlingen bij wie hun ouders de contributie niet kunnen betalen hun talenten ontwikkelen. Ook helpt het hen bij een gezonde leefstijl.

In de lessen

Burgerschap dient verweven te zijn in het complete onderwijs. Dit houdt dus in dat de HBM ervan overtuigd is dat de doelen zoveel mogelijk behaald moeten worden binnen de bestaande vakken. Hierbij is een grote rol weggelegd voor de vakken Maatschappijleer en Skills. Maar ook de vakken kunstplein en CKV leveren een serieuze bijdrage. Daarnaast wordt er binnen alle sociale vakken en Nederlands aandacht besteed aan de burgerschapsdoelen. Dit zal ik hieronder uitsplitsen per leerjaar. Voor de vakken geldt dus wel dat alleen de vakken die door iedereen gedaan worden besproken worden, en niet de vakken die gekozen kunnen worden. Qua zwaarte ligt de meeste aandacht voor burgerschap ingesloten in jaar 1 en jaar 3.

Leerjaar 1

Skills

Het idee achter het vak Skills is om leerlingen een kickstart te geven op de middelbare school zodat zij in staat zijn om volledig te functioneren. Wij merkten namelijk dat niet alle leerlingen op gelijke voet binnen komen en zo bij de start van de middelbare school al een achterstand hebben. Dit gaat dan om het, door Bourdieu omschreven, cultureel kapitaal (Vranken, Hootegeem, & Hendrickx, 2013). Dit houdt in dat wij leerlingen het kapitaal willen meegeven om uiteindelijk mee te kunnen doen in de maatschappij, en zo het beste uit zichzelf te halen. Onze ervaring was namelijk dat leerlingen bepaalde vaardigheden misten. Dit zijn vaardigheden als: digitale vaardigheden, omgaan met media en informatie, communicatie-vaardigheden en samenwerken. Skills is opgebouwd uit 7 projecten die elk één of meerdere doelen behandelen.

Project 1: In project 1 maken leerlingen een presentatie over hun eigen kernkwaliteiten. Hierbij worden doel 2, 3, 5 en 7 behandeld. Dit omdat leerlingen leren kijken naar zichzelf, en hun effect op anderen.

Project 2: In project 2 maken leerlingen een werkstuk over mediawijsheid. Hierbij worden doel 1, 2, 3, 4 en 6 behandeld. Dit omdat leerlingen leren wat mediawijsheid is, verschillende onderdelen hiervan leren herkennen en reflecteren op hun eigen mediagedrag.

Project 3: In project 3 gaan leerlingen een reclamevideo maken waarbij ze een aantal psychologische trucs van reclamemakers moeten toepassen. Dit moet in groepen gedaan worden en hierbij leren leerlingen dus ook samenwerken. Hierbij wordt gewerkt aan doelen 3, 4, 6 en 7.

Project 4: In project 4 gaan leerlingen een eigen website maken waarin ze een zelfbedachte complottheorie zo geloofwaardig mogelijk proberen te pitchen aan de hand van aangeleerde trucs. Dit doen we omdat er bewezen is dat het goed werkt om zelf trucs toe te passen, zodat je ze bij anderen kan herkennen. Hierbij wordt gewerkt aan doelen 1, 3, 4, 6 en 7.

Project 5: In project 5 gaan we het hebben over het begrip dilemma's. Hierbij gaan we leerlingen leren argumenteren en met elkaar in gesprek gaan. Zo leer je dat oplossingen voor maatschappelijke problemen niet altijd zwart-wit zijn, maar dat er vaak meerdere overwegingen zijn. Hierbij wordt gewerkt aan doelen 1, 2, 5, 6 en 7.

Project 6: In project 6 leren we leerlingen informatievaardigheden aan rondom internet. Het gaat dan om het goed omgaan met bronnen op internet en zoekmachines zoals google. Hierbij wordt voornamelijk gewerkt aan de doelen 3 en 4.

Project 7: In project 7 richten we ons op een aantal basiscomputervaardigheden en reflecteren we op de eigen ontwikkeling in klas 1. Hierbij wordt alleen doel 6 behaald.

Elk project binnen het vak Skills dient met een voldoende beoordeeld te worden, zodat ook bewezen kan worden dat de leerlingen de boven gestelde doelen behalen.

Geschiedenis

Een ander vak dat van belang is in het eerste jaar is het vak geschiedenis. Tijdens het vak geschiedenis wordt in de eerste klas aandacht besteed aan de onderwerpen democratie, rechtsstaat en sociale zekerheid. Dit is de eerste opzet voor leerlingen om kennis te maken met deze begrippen. Hiermee wordt een start gemaakt met het werken aan de inhoudelijke kant van doelstellingen 1 en 2.

Leerjaar 2

Gedurende leerjaar 2 wordt er geen apart onderwijs gegeven aangaande burgerschap, maar worden onderdelen verder ontwikkeld binnen de vaklessen. Hiervoor heeft het vak Skills in klas 1 al de basis gelegd. Per vakgebied houdt dit het volgende in:

Kunstplein

Kunstplein is het kunstvak van de HBM en heeft in het 2^e leerjaar een bijzondere aandacht voor het vormen van de eigen mening en het kunnen kijken naar maatschappelijke problemen (doelstelling 1, 2 en 3). Dit is terug te zien in de volgende onderdelen: het maken van protestkunst en analyseren ervan, het schrijven van filmrecensies en het ontwerpen van een eigen utopie. Hiermee wordt klas 2 afgesloten en dit sluit aan bij het vak maatschappijleer in jaar 3.

Daarnaast besteedt kunstplein aandacht aan kleding in verschillende culturen en moeten leerlingen dit analyseren en maken. Hiermee wordt aandacht besteed aan doelstelling 5.

Kunstplein houdt zich ook bezig met mediawijsheid, omdat zij leerlingen leren omgaan met reclame. Zij gaan hierbij nog een stap verder dan het vak Skills doet en willen leerlingen behoeden voor manipulatie en beïnvloeding. (doelstelling 4)

Economie

In de lessen Economie worden actualiteiten besproken. Aan de hand daarvan volgen discussies per groepjes leerlingen of klassikaal. Denk bijvoorbeeld aan Prinsjesdag, Coronacrisis, werkloosheid, staatsbegroting etc. Hiermee werkt de vakgroep economie aan doelstellingen 1, 2 en 3.

Gaat het nu goed of slecht met de economie? En waarom dan? En wie zegt dat? We leren de leerlingen kijken naar objectieve maatstaven voor het functioneren van de economie en niet zozeer naar wat de media zegt. Hoe kun je nu objectief beoordelen hoe het gaat met de economie in een land? De laatste hoofdstukken van alle jaren gaan over ontwikkelingslanden. Hoe beoordelen we die landen en kijken we verder dan de (nep)nieuwsberichten? Hier wordt gewerkt aan doelstelling 4.

Onderwerp Arbeid. Welke regels zijn er in Nederland rondom arbeid en vanuit welke wetten en overtuigingen zijn die tot stand gekomen? Heeft iedereen gelijke kansen op de arbeidsmarkt? Wat is positieve discriminatie? Etcetera. Hier wordt gewerkt aan doelstelling 5.

Aardrijkskunde

Bij het lesboek voor aardrijkskunde gaan de eerste 3 paragrafen altijd over een onderwerp maar dan gericht op de situatie in de wereld. Bijvoorbeeld de bevolkingssamenstelling van India. De laatste twee paragrafen gaan daarentegen over de situatie van dat onderwerp in Nederland. Dit is bij elk hoofdstuk het geval. Hierdoor wordt alle informatie die wordt besproken constant vergeleken met andere landen in de wereld ten opzichte van Nederland. (doelstelling 1)

Ook wordt er in de lessen aardrijkskunde regelmatig gedebatteerd over relevante onderwerpen. Tevens komen er in de debatten verschillende meningen terug over soms toch wel heftige onderwerpen. Het is belangrijk dat iedereen in de klas zich veilig voelt om deze mening te verkondigen in de klas en dat er dan respectvol op elkaar wordt gereageerd. Hierbij worden leerlingen geholpen met argumenteren. (doelstellingen 2 en 3)

Bij het vak aardrijkskunde wordt er veel aandacht gespendeerd aan fake news bij bijvoorbeeld onderwerpen zoals: klimaatverandering, eigenschappen van een bepaalde cultuur en wordt er gekeken naar actuele nieuws gerelateerde artikelen. (Doelstelling 4) Bij deze onderwerpen wordt ook

altijd de eigen rol besproken (doelstelling 6). Bij het debatteren en het praten over de huidige stand van zaken komen er vaak persoonlijke verhalen/gebeurtenissen van leerlingen aan bod. Hier wordt aan het begin van zo'n gesprek meteen duidelijk gemaakt dat er met respect naar elkaar wordt geluisterd en mee wordt omgegaan. Met de huidige klimaatcrisis wordt er ook gepraat over hoe ons leven er over 20/30 jaar uitziet en hoe dat zal gaan veranderen. Hier worden de leerlingen ook op voorbereid en wordt er besproken welke veranderingen in de normen en waarden zullen plaats vinden.

Bij het vak komen de onderwerpen over migratie, vluchtelingen en de multiculturele samenleving in Nederland vaak aan bod. Omdat wij hier op de HBM meerdere leerlingen hebben met een migratieachtergrond (of een ouder met een migratieachtergrond) is het belangrijk dat de leerlingen weten hoe de situatie in Nederland is en om respect te tonen voor huidige situaties in de wereld, zoals de vluchtelingenstroom naar Nederland. Het is dus ook belangrijk dat er niet gediscrimineerd wordt. (Doelstellingen 5 en 7)

Geschiedenis

Het vak geschiedenis heeft een inhoudelijk curriculum dat goed aansluit bij de doelen rondom burgerschap. Deze onderdelen hoef ik hier dus verder niet toe te lichten. De sectie geschiedenis is echter inhoudelijk niet alleen bezig met de verschillende onderdelen van het vak burgerschap maar vraagt leerlingen ook hoe zij zich tot verschillende onderwerpen verhouden, en koppelen dit aan relevante actuele situaties. Hiermee heeft de vaksectie geschiedenis een belangrijke rol in het burgerschapsonderwijs.

Bijzondere aandacht hierbij heeft het begrip 'standplaatsgebondenheid'. Dit helpt leerlingen namelijk om te begrijpen dat mensen, op basis van andere achtergronden, soms tot een andere keuze komen dan jijzelf. Daarnaast werkt de vakgroep geschiedenis actief met het reflecteren op houding en gedrag.

Nederlands

In de lessen Nederlands wordt in klas 2 aandacht besteed aan het boek "My sister's keeper", dit boek gaat over een ethisch dilemma, over leven en dood. Dit boek heeft tot doel om leerlingen te laten nadenken over een heftig dilemma en daar ook zelf een mening over te vormen. Daarnaast helpt het bij het inleven in de situatie van iemand anders. (doelstellingen 1, 3, 5 en 7)

Daarnaast is er een schrijfpdracht over fake-news. Leerlingen moeten hierbij verschillende sites hierover bekijken en opschrijven wat ze hierover geleerd hebben. (doelstelling 4)

Duits

Aan de door de overheid gestelde doelen (doelen 1 en 2) wordt tijdens het Duits onderwijs op de HBM voldaan door aandacht te besteden aan de dag van de Duitse eenheid (3 oktober).

Het gaat hierbij over de scheiding tussen Oost- en West-Duitsland. De leerlingen lezen verhalen van mensen die in Oost-Duitsland zijn opgegroeid, er zijn verhalen over de goede en minder goede kanten van de communistische staat. Er worden verschillen en overeenkomsten tussen Oost en West besproken. Daarnaast is er aandacht voor de bestuursvormen democratie en dictatuur. De vrijheid, maar ook de onzekerheid die ontstond na de val van de Berlijnse muur, worden besproken.

Er is ruimte voor discussie en er wordt naar de mening van de leerlingen gevraagd. Tijdens deze oefeningen mogen leerlingen elkaar niet in de rede vallen en is een ieders mening waardevol. (doelstelling 3)

Gedurende de lessen Duits wordt er aandacht besteed aan het vormen van normen en waarden door het actief bezig zijn met de klassenafspraken. De klassenafspraken worden met de leerlingen samengesteld en zijn gebaseerd op de normen en waarden van onze samenleving. Wanneer leerlingen het niet eens zijn met bepaalde zaken mogen zij hierin op fatsoenlijke wijze hun mening uiten. Met de leerlingen wordt dan besproken waarom zaken op een bepaalde manier worden uitgevoerd. (doelstellingen 5 en 6)

Engels

Hier wordt door leerlingen een presentatie gegeven, aan de hand van deze presentatie wordt gediscussieerd in de les. (doelstellingen 1 en 3)

Nask

Het onderwerp 'klimaatverandering' wordt besproken in de les. In de lessen is hierbij niet alleen aandacht voor de technische kant van het onderwerp maar wordt ook het dilemma besproken wat hier uit naar voren komt, namelijk: de winst is voor de vervuiler, maar het oplossen van het probleem is voor de maatschappij als geheel. Hierbij staan maatschappelijke en individuele belangen tegenover elkaar en botsen ze. (doelstellingen 1 en 2)

Leerjaar 3

In leerjaar 3 ligt het tweede zwaartepunt betreffende het burgerschapsonderwijs voor leerlingen op de HBM. Hier worden projectdagen burgerschap en CKV aangeboden, daarnaast hebben leerlingen hier het vak maatschappijleer.

Maatschappijleer en projectdagen burgerschapsonderwijs

Tijdens de lessen maatschappijleer worden niet alleen de kerndoelen voor het vak maatschappijleer behandeld (zoals omschreven staat in het PTA) maar wordt er ook gewerkt aan de doelen van het burgerschapsonderwijs. Om deze reden verlangen wij ook van leerlingen dat zij het vak maatschappijleer met een ruime voldoende afronden, omdat zij zo laten zien het burgerschapsonderwijs op de HBM te hebben afgerond.

De methode voor het vak Maatschappijleer (en dus ook voor het onderdeel burgerschap) is door de vaksectie zelf ontwikkeld aan de hand van bestaande methodes, sociaal wetenschappelijk werk, en de burgerschapsvisie van de HBM zelf. In de methode komen de volgende onderdelen aan bod.

Periode 1:

Vaardigheden: dit houdt in dat leerlingen leren hoe ze om moeten gaan met maatschappelijke problemen en hoe ze deze kunnen analyseren. Hiervoor wordt het hulpmiddel van het AWB-schema gebruikt. Dit is bedoeld ter ondersteuning van het vervullen van alle doelen. Deze vaardigheden komen namelijk terug in elk volgende onderdeel. Daarnaast wordt doelstelling 2 hiermee behaald.

Media: media is een belangrijk onderdeel, omdat zij de informatie doorgeven die nodig is om als burger deel te kunnen nemen aan de maatschappij. In dit onderdeel wordt het verschil tussen vrije-pluriforme pers besproken en censuur. Daarnaast wordt er ruime aandacht besteed aan mediawijsheid. Dit thema is bedoeld om te laten zien dat leerlingen voldoen aan doelstelling 4.

PO1: In periode 1 werken leerlingen een PO uit waarbij ze onderzoek doen naar een zelfgekozen maatschappelijk probleem aan de hand van de aangeleerde vaardigheden. Dit helpt bij het leren toepassen van de gekregen vaardigheden die nodig zijn voor het behalen van doelstellingen 1, 2 en 3.

Periode 2:

Politiek: omdat politiek lastig wordt gevonden door leerlingen wordt dit in deze periode als enige onderdeel besproken. Dit onderdeel bevat ons politieke systeem en legt uit hoe (en waarom) macht in een democratisch land verdeeld wordt. Hiermee wordt een belangrijke grondslag gelegd voor het politiek kunnen participeren van onze leerlingen, en hier wordt dan ook aandacht aan besteed in de lessen Maatschappijleer. Met dit onderdeel worden (onderdelen van) doelstellingen 1, 2 en 3 behaald. Voor het volledig behalen van deze doelstellingen is ook de stof in periode 3 nodig.

Periode 3:

Verzorgingsstaat: in dit onderwerp wordt de inrichting van de Nederlandse verzorgingsstaat uitgelegd en vergeleken met andere opties die voor handen zijn. Dit omdat de verzorgingsstaat een grote invloed heeft op het dagelijks leven van Nederlanders en hier financieel grote keuzes gemaakt worden. Ook hier worden onderdelen van doelstellingen 1, 2 en 3 behandeld.

Rechtsstaat: In dit thema worden de belangrijkste delen van de Nederlandse rechtstaat behandeld, uitgelegd waarom deze belangrijk zijn en vergeleken met andere opties die internationaal voor handen zijn. In dit onderdeel worden doelstellingen 1, 2 en 3 behandeld en afgesloten.

Periode 4:

Cultuur, socialisatie en seksualiteit: in dit onderdeel staat de identiteitsontwikkeling centraal en wordt gesproken over verschillen tussen mensen. Begrippen die hier voorbij komen zijn begrippen als: Cultuur, Seksuele moraal, Diversiteit, Pluriforme Samenleving, Discriminatie, Vooroordelen, Religie, Socialisatie, Polarisation en Sociale cohesie. Hiermee worden doelstellingen 5 en 7 afgesloten.

Portfolio Maatschappijleer: gedurende het hele jaar reflecteren leerlingen op hun eigen voortgang aan de hand van het SE. Dit is bedoeld om leerlingen te betrekken bij hun eigen leerproces en te laten zien waar nog ruimte is voor verbetering. Dit is bedoeld als het behalen van doel 6. Daarnaast zijn de producten van de verschillende projectdagen aan dit portfolio toegevoegd. De projectdagen hebben tot doel om de leerlingen langduriger de mogelijkheid te geven om zelf na te denken en hun eigen mening te vormen op een manier waarvoor in de les niet altijd de ruimte is.

PO3: in deze periode presenteren leerlingen hun eigen ontwikkeling aan de docent aan de hand van de behandelde dilemma's in de verschillende thema's. Hier moeten zij aangeven wat hun eigen positie is en wat ze eigenlijk geleerd hebben bij het vak maatschappijleer. Als dit onderdeel is afgerond, zijn alle doelstellingen (op doelstelling 8 na zoals eerder besproken) behaald en afgerond.

Leerjaar 4:

In leerjaar 4 doen leerlingen in hun PWS onderzoek naar een veld dat hun interesseert. In alle onderzoeken komt de eigen visie op een onderdeel van de maatschappij voorbij. Binnen het PWS is ruimte voor het behalen van persoonlijke doelen. Leerlingen zijn dan namelijk 'klaar' met de burgerschapsvorming op de HBM aangaande de nationale consensusdoelen en de schoolspecifieke doelen, maar het behalen van persoonlijke doelen heeft hier niet altijd de volledige aandacht gehad. Tijdens het PWS worden leerlingen in staat gesteld om zichzelf vragen te stellen en aan de hand van deze vragen zelfstandig (onder begeleiding) een deel van de maatschappij te verkennen die voor hen nog niet volledig bekend is. Hierbij hebben zij de kennis en vaardigheden die nodig zijn vanuit school op het gebied van burgerschap al meegekregen. Hiermee kunnen zij dus zelf aan de slag.

Wel is er in de taalvakken nog extra aandacht voor het schrijven van betogen aan de hand van hun eigen mening. Bij het vak Engels maken leerlingen het SE 'Creative writing'. 3. Het SE Creative writing

in klas 4 is erop gericht je mening te onderbouwen met argumenten. De sectie Engels geeft lessen met een onderwerp zoals jonge kinderen die terug gestuurd worden naar het land van herkomst van hun ouders, terwijl zij wel in het Engelssprekende land geboren zijn.

Daarnaast worden leerlingen geholpen in hun carrière door hen te leren hoe je een goede sollicitatiebrief schrijft. Tijdens de lessen Nederlands wordt een brief geschreven en wordt leerlingen aangeleerd hoe je dit op een correcte manier doet, inclusief CV. Daarnaast krijgen de leerlingen een sollicitatietraining van JINC.

Jaargroep overstijgende initiatieven

Op de HBM vinden wij ruimte voor diversiteit ontzettend belangrijk. Dit is ook de reden dat onderwerpen die tot spanning leiden in lessen besproken kunnen worden. Hiervoor kunnen docenten een handreiking krijgen vanuit dit document (zie bijlage). Daarnaast heeft de HBM een actieve GSA die tot doelstelling heeft het begrip voor mensen die anders zijn dan jij te vergroten. Deze GSA is op minstens twee dagen in het schooljaar zeer actief zichtbaar en dit wordt door het docententeam gesteund en gestimuleerd.

Daarnaast willen we op de HBM leerlingen kennis laten maken met maatschappelijk relevante personen zodat leerlingen soms ook eens een kijkje hebben buiten hun eigen bubbel. Op de HBM organiseren we om die reden de HBM collegetour, op onregelmatige basis komen maatschappelijk relevante actoren hun verhaal doen.

Ook het vak LO dient hier genoemd te worden. Het vak LO heeft namelijk mede het doel om leerlingen te leren omgaan met regels, winst en verlies. Dit heeft alles te maken met doelstelling 5. Daarnaast werkt de sectie bewust aan het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het samenwerken. Omdat de sectie LO dit in een praktijksituatie kan doen, waarbij verschillen soms zeer duidelijk zijn, heeft deze sectie in deze een bijzondere rol.

Bijlage

Maatschappelijke problemen bespreken is op de HBM een belangrijk onderdeel van de verschillende lessen. Echter kan het soms zo zijn dat er spanningen en verschil van mening bestaan tussen de verschillende leerlingen in de les. Om hiermee om te gaan is onderstaand hulpmiddel ontwikkeld.

In onderstaand schema staan 8 punten die je moet beheersen voor het kunnen bespreken van lastige onderwerpen.

1. Ken je feiten.

Als je een maatschappelijk onderwerp gaat bespreken is het belangrijk om de feiten zelf goed te kennen. Feiten zijn namelijk waarde- en emotievrij en helpen daarom om een onderwerp goed te bespreken. Voorbereiding is de sleutel

2. Leg begrippen en context uit.

Leerlingen kennen vaak begrippen en context aangaande een probleem niet. Een makkelijke werkvorm om dit te doen is door de leerlingen eerst een artikel te geven en de lastige begrippen te laten onderstrepen. Bespreek eerst de lastige begrippen, en de betekenis hiervan, met de leerlingen, en vat de context hierna samen. Zo heeft iedereen de informatie om verder te kunnen gaan.

3. Benoem de botsende waarden of belangen.

Een maatschappelijk probleem gaat vaak over een dilemma. Dit houdt in dat elke keuze die je hebt voor- en nadelen heeft en dat om die reden groepen tegenover elkaar staan. In de les is het dus belangrijk om deze botsende waarden en/of belangen te benoemen zonder zelf een keuze te maken.

4. Wees open.

Alle mensen hebben een referentiekader, jij als docent ook. Je mag ook best zeggen dat je een onderwerp zelf ook lastig of heftig vindt. Het uitschakelen van je referentiekader is erg lastig, dus wees open over je eigen achtergrond en opvattingen. Hierbij is het wel belangrijk dat je altijd in de ik-vorm blijft praten en je eigen meningen nooit presenteert als feiten. Als je dat wel doet, zorg jij als docent voor een onveilige omgeving.

5. Heb een gesprek en geen debat.

Een debat is een wedstrijd in woordkunsten, en een discussie is bedoeld om elkaar van mening te laten veranderen. Debatten en discussies zorgen er vaak voor dat verschillen uitvergroot worden. Heb dus een gesprek waarbij leerlingen over hun eigen mening praten en niet over die van een ander. Een goed debat leiden kan natuurlijk best, maar dat moet goed voorbereid worden door de docent en de leerlingen. Hier moet je niet vanuit het niets mee beginnen.

6. Wijs een mens niet af om zijn mening en heb respect.

Leerlingen hebben meningen, en dat mag ook, en soms zijn die heftig. Hierbij is het belangrijk dat je nooit de mens afwijst om zijn of haar mening. Ook voor leerlingen met extreme meningen mag ruimte zijn. Als je hier op wilt reageren is een goede zin om te gebruiken: "Ik ben niet blij met wat je zegt, maar ik ben wel erg blij dat je het zegt en open bent." Hierbij geef je de leerling een compliment, maar laat je ook duidelijk je grenzen merken. Hierbij is de ik-boodschap cruciaal.

Als je toch de behoefte hebt om inhoudelijker te reageren kan dat. Hiervoor de volgende handleiding:

Een extreme mening houdt vaak in dat leerlingen de vrijheid van anderen willen beknotten ten koste van hun eigen vrijheid, of zelfs bereid zijn om met geweld hun mening aan anderen op te leggen. Hier reageer je op door te verwijzen naar je eigen waarden. Een voorbeeldzin die weer start met de vorige voorbeeldzin: "Ik ben niet blij met wat je zegt. Ik vind het namelijk belangrijk dat iedereen de vrijheid heeft zichzelf te zijn en niet alleen maar een kleine groep mensen¹. Daarnaast zijn we in Nederland een democratie waar we praten over oplossingen en ze niet oplossen met geweld.² Ik vind het dus ook fijn dat je open bent over je mening."

7. Laat leerlingen hun mening uitleggen.

Te extreme meningen die pijnlijk kunnen zijn voor anderen kunnen met bovenstaande zin afgekapt worden. Maar over het algemeen is het beter om leerlingen hun mening te laten beargumenteren op basis van feiten en normen en waarden.

Hierbij is het van belang dat feiten wel feiten moeten zijn. Als leerlingen komen met nepnieuws of complottheorieën dienen deze afgewezen te worden door de docent, ook dit weer door middel van een ik-boodschap. Denk aan een zin als: "Ik vind het belangrijk dat meningen onderbouwd worden met feiten. Daarom vind ik je argumenten lastig, omdat ik geen bronnen ken die deze feiten onderbouwen. Kun je misschien uitleggen waar je ze vandaan hebt?"³

8. Geef je eigen mening pas als er om gevraagd wordt en beargumenteer rustig.

Niemand vindt het fijn als er een mening opgedrongen wordt, maar als leerlingen erom vragen is het helemaal niet erg om je eigen mening te geven, zolang je het maar op de juiste manier doet. Je neemt immers altijd je eigen ik mee in de lessen en daar mag ook best ruimte voor zijn. Hiermee kun je zelfs een voorbeeld zijn hoe je een mening hoort te geven.

Dit houdt in dat je wel altijd je mening op een constructieve manier moet geven, en dat doe je als volgt:

Geef een mening met een ik-boodschap.

Onderbouw met ongeveer 2 argumenten op basis van normen, waarden of feiten.

Geef aan dat je het begrijpt (of weet, of voor kunt stellen) dat er ook mensen zijn die er anders over denken.

Mede gebaseerd op: (Bernaerts & Kesteren, 2012) en (Olgers, Otterdijk, Ruijs, Kievit, & Meijs, 2010)

¹ Zeg hier nooit 'jouw mensen'. Als je dat wel doet is dit eigenlijk een aanval en drijf je een leerling in een hoek waar hij of zij zichzelf moet verdedigen. Dit zorgt voor spanningen.

² Dit is het meest cruciale onderdeel van burgerschapsonderwijs.

³ Dit is inderdaad ook een aanval, maar wel een inhoudelijk aanval. Maak hier dus nooit van dat deze leerling dom is dat hij zoiets gelooft. Dan wordt het wel persoonlijk.

Bibliografie

- Bernaerts, M. H., & Kesteren, C. v. (Red.). (2012). *Maatschappijleer Hoofdzaak, een sociaal-wetenschappelijk denkkader voor politieke oordeelsvorming*. Amsterdam: Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken.
- Eidhof, B., Gelinck, C., & Hesselink, H. (2019). *Handboek Burgerschapsonderwijs voor het voortgezet onderwijs*. Den Haag: ProDemos.
- Heijden, A. v. (2019). *Flexrooster VO*. Rotterdam: Bazalt.
- Murray, T. S., & Willms, J. D. (2007). *International Adult Literacy Survey Gaining and Losing Literacy Skills Over the Lifecours*. Ottawa: Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics Division .
- Olgers, T., Otterdijk, R. v., Ruijs, G., Kievid, J. d., & Meijs, L. (2010). *Handboek vakdidactiek maatschappijleer*. Amsterdam: Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken / Instituut voor Publiek en Politiek.
- Vranken, J., Hootegem, E. v., & Hendrickx, E. (2013). *Het speelveld en de spelregels, een inleiding tot de sociologie*. Leuven: Acco.